

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

**КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО
МИСТЕЦТВА ТА РЕСТАВРАЦІЇ**

САМОСТІЙНА РОБОТА

**НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОСНОВИ ХУДОЖНЬОЇ МАЙСТЕРНОСТІ**

**Для напрямку 02 «Культура і мистецтво»
зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»
перший (бакалаврський) рівень вищої освіти**

Автор:

асистент Осадца М.З.

Затверджено на засіданні кафедри

образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації

№ 1 від “01” вересня 2017 р.

Івано-Франківськ

2017

ЗМІСТ

1. Вступ
2. Пояснювальна записка
3. Структура самостійної роботи
4. Питання для самостійного опрацювання
5. Питання для самоконтролю знань по темах дисципліни
6. Рекомендовані підручники та посібники
7. Індивідуальна навчальна робота зі студентами
8. Тестові завдання для самоконтролю

1. ВСТУП

Навчальна дисципліна «Основи художньої майстерності» як одна зі спеціальних дисциплін сприяє набуттю певної сукупності знань з метою майстерного оволодіння технікою і технологічними прийомами роботи з художніми матеріалами. Поглиблення знань студентів з технік малярства й рисунку значною мірою сприяють формуванню живописної майстерності майбутнього висококваліфікованого фахівця у царині образотворчого мистецтва.

Навчальна дисципліна «Основи художньої майстерності» спрямована на теоретичне і практичне ознайомлення студентів із технологією живописних матеріалів і технічними можливостями їх застосування в живописі; теоретичний аналіз технологій традиційних і сучасних живописних матеріалів, дослідження властивостей основ для живопису, призначення художніх інструментів (пензлі, мастихіни, палітри тощо), вивчення хімічних і фізичних властивостей фарб і розчинників та способів роботи з цими матеріалами; вивчення причин руйнування живописних творів (хімічні, технологічні, вплив навколишнього середовища) і способів збереження творів; вивчення залежності техніки живопису від структури художніх матеріалів у теоретичному та історичному аспектах. Засвоєння особливостей техніки живопису як визначеної системи прийомів роботи, напрацьованих різними національними художніми школами й окремими видатними майстрами, відбувається у процесі копіювання творів мистецтва.

Мета навчальної дисципліни – вивчення технічних і художніх можливостей графічних і живописних матеріалів на підставі виконання творчих завдань з метою формування системи знань, спрямованих на створення довговічних творів мистецтва та доцільності використання тих чи інших живописних матеріалів.

Завдання дисципліни:

- вивчити особливості техніки і технології живопису, ознайомитися з рецептурою проклейок, ґрунтів для живопису;
- засвоїти особливості технічного виконання і властивості різних графічних і живописних матеріалів, технологію роботи з різними матеріалами живопису і рисунку на підставі копіювання живописних творів для ґрунтовнішого композиційного й колористичного засвоєння живопису;
- знати основні історично сформовані і сучасні техніки і прийоми малярства.

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Однією із важливих складових вивчення матеріалознавства у системі фахової художньої підготовки є самостійна робота студентів. Під час навчального процесу вона сприяє активізації засвоєння студентом творчих навичок.

Мета самостійної роботи – сприяти якнайглибшому засвоєнню студентами знань з дисципліни “Основи художньої майстерності”, ознайомити їх з основним термінологічним апаратом, основними методами роботи в техніках малярства.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи дають можливість студентам глибше ознайомитися з практичними навиками виконання творів в матеріалі, які не були винесені на лекційні або практичні заняття. Вони передбачають опанування в повному обсязі навчальної програми та формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність. Завданням самостійної роботи студентів є засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація здобутих знань, їх застосування при виконанні практичних завдань.

Самостійна робота студентів з дисципліни “Основи художньої майстерності” становить приблизно 2/3 часу, необхідного для виконання основної освітньої програми з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти та науки України щодо кількості годин аудиторних занять на тиждень. Зміст самостійної роботи визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача.

В процесі викладання дисципліни в студентів повинно формуватися творче мислення та вміння самостійно аналізувати, комплексно вивчати технологічні особливості окремих малярських технік, прийоми і методи творчої роботи. Програма містить інформацію про матеріали і техніки малярства, загальні положення й практичні рекомендації щодо виконання самостійних завдань та творчого процесу створення етюдів і картин, його етапність, послідовність і логічність задля формування живописної майстерності майбутніх спеціалістів.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи з дисципліни “Основи художньої майстерності” спрямовані на те, щоб дати студентам знання теоретичних основ, а також застосування ними здобутих знань, умінь і навичок на практиці.

3. СТРУКТУРА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
	Змістовий модуль 1. Технологічні особливості виконання живописного твору. Натюрморт. Пейзаж.		
1	Творча композиція на тему натюрморт. Декоративне стилізоване вирішення. <i>Формат:</i> 30x40, 40x50 <i>Матеріал:</i> акрил, олія; полотно, ДВП. <i>Вимоги:</i> закомпонувати та промоделювати об'єми предметів натюрморту лінією, плямою, кольором, використовуючи спрощування форми до символів і силуетів або ускладнення форми і насичення декоративними деталями. Зосередити увагу на пластиці форм, їх виразності, декоративності, дотримуючись принципів побудови зображення та правильного розміщення предметів на площині. Створити та врівноважити композиційний ансамбль. Виконати композицію відповідно до обраної спеціалізації (іконопис, малярство, графіка).	6 год.	14 год.
2	Творча композиція на тему пейзажу. Декоративне стилізоване вирішення <i>Формат:</i> 20x30; 30x40 <i>Матеріал:</i> казеїново-олійна, гумміарабікова темпера, акрил, полотно, ДВП <i>Вимоги:</i> на основі зібраного ескізного матеріалу, графічних начерків, етюдів й аналізу творів відомих художників виконати творчу композицію на тематику архітектурного або ландшафтного пейзажу. Використати елемент стилізації, промоделювати об'єми предметів пейзажу лінією, плямою, кольором, використовуючи спрощування форми до символів і силуетів або ускладнення і насичення форми декоративними деталями; зосередити увагу на пластиці форм, їх виразності, декоративності. Ескізування. Тональне і колористичне вирішення. Робота в матеріалі.	6 год.	14 год.
3	Копія натюрморту майстрів західноєвропейського живопису. Техніка живопису голандських і фламандських майстрів XVII століття. Антоніс ван Дейк. <i>Формат:</i> 30x40, 40x50 <i>Матеріал:</i> темпера, олія; полотно <i>Вимоги:</i> обрати натюрморт для копіювання та визначити техніку виконання, розміри твору. Поетапність виконання твору. Підготовка основи для живопису. Проклейка. Грунтування. Виконання в матеріалі.	16 год.	16 год
4	Копія пейзажного твору українських або західноєвропейських художників. Пейзаж в українському і західноєвропейському мистецтві <i>Формат:</i> 40x50 <i>Матеріал:</i> темпера, олія; полотно <i>Вимоги:</i> обрати пейзаж для копіювання та визначити техніку виконання, розміри твору. Поетапність виконання твору. Підготовка основи для живопису. Проклейка. Грунтування. Виконання в матеріалі.	10 год.	12 год.

5	Серія етюдів на тему архітектурного або ландшафтного пейзажу. <i>Формат:</i> 30x40, 40x50 <i>Матеріал:</i> акрил, олія; полотно, ДВП. <i>Вимоги:</i> на основі зібраного ескізного матеріалу, графічних начерків, етюдів й аналізу творів відомих художників виконати творчі композиції на тематику архітектурного або ландшафтного пейзажу. Ескізування. Тональне і колористичне вирішення. Робота в матеріалі.	16 год.	18 год.
6	Доповідь на обрану тему студентом.	6 год.	6 год.
	Разом	60 год.	80 год.

4. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Техніка темперного живопису. Темпера. Походження темперного живопису. Старовинна темпера. Склад темпері. Властивості темпері. Сполучна речовина фарб. Види темпері. Технологічні особливості темперних фарб.
2. Техніка олійного живопису. Олійний живопис. Походження олійного живопису.
3. Склад олійних фарб. Сполучна речовина фарб. Властивості олійних фарб. Корпусні та лесувальні олійні фарби. Стійкі та нестійкі суміші олійних фарб. Технологія виготовлення олійних фарб. Тонкість подрібнення фарб. Процес висихання олійних фарб.
4. Кракелюри, пожухлість, осідання, потемніння творів олійного живопису.
5. Методи олійного живопису. Змішаний спосіб живопису. Фламандський метод олійного живопису. Італійська манера живопису.
6. Особливості та прийоми олійного живопису. Основні способи нанесення. Одношаровий живопис «алла-прима». Багатошаровий живопис.
7. Техніка енкаустики. Походження техніки енкаустики. Склад енкаустичних фарб. Способи нанесення енкаустичних фарб. Технологія приготування фарб для техніки енкаустики.
8. Технологічні особливості фаюмських портретів.
9. Барвистий шар. Загальні відомості про фарби. Пігменти. Характеристики пігментів.
10. Органічні та мінеральні (неорганічні) пігменти.
11. Грунти для живопису. Поняття ґрунт. Призначення ґрунту.
12. Матеріали для ґрунту. Полотно. Дерево.
13. Клей тваринного і рослинного походження.
14. Грунти: клейовий, емульсійний. Рецептатура ґрунтів і нанесення ґрунтових сумішей.
15. Колір ґрунту. Імприматура.
16. Захисний шар. Матеріали захисного шару.

17. Смоли. Тверді смоли. Смоли середньої твердості. М'які смоли.
18. Бальзами. Терпентини.
19. Лаки для живопису. Картинні лаки. Технологія покривання картини лаком.

5. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ПО ТЕМАХ ДИСЦИПЛІНИ

1. Фламандський метод живопису.
2. Італійська манера живопису.
3. Живопис «алла-прима».
4. Техніка живопису Леонардо да Вінчі.
5. Техніка живопису Рафаеля.
6. Техніка живопису Джорджоне.
7. Техніка живопису Тиціана.
8. Манера живопису Рубенса.
9. Техніка живопису фламандських майстрів.
10. Техніка живопису голандських майстрів.
11. Техніка живопису Рембрандта Харменс ван Рейна.
12. Техніка живопису Ель Греко.
13. Техніка живопису Дієго Веласкеса.
14. Техніка живопису французьких художників другої половини XVIII – середини XIX століття.
15. Техніка живопису іспанських художників. Франсіско Гойя.
16. Техніка живопису митців англійської школи XVIII – середини XIX століття. Уільям Тернер. Джон Констебл.
17. Техніка живопису живописців Барбізонської школи.

5. РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ І НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

1. Айзенбарт Б. Полный курс акварели: для начинающих и студентов художественных вузов. Техника акварели. Материалы. Пейзаж. – М. : АСТ; Внешсигма, 2001. – 64 с.
2. Беда, Г. В. Живопись / Г. В. Беда. – Москва : Просвещение, 1986. – 192 с.
3. Вибер, Ж. Живопись и ее средства / Ж. Вибер. – Москва : издательство В. Шевчук, 2004. – 232 с.
4. Виннер, А. В. Материалы масляной живописи / А. В. Виннер. – Москва : Сварог и К, 2000. – 200 с.

5. Гренберг, Ю. И. Технология станковой живописи / Ю. Н. Гренберг. – Москва : Изобразительное искусство, 1982. – 320 с.
6. Жердзицький, В. Живопис. Техніка і технологія / В. Жердзицький. – Харків : Колорит. – 2006. – 327 с., іл.
7. Киплик, Д. И. Техника живописи / Д. И. Киплик. – Москва : Изд-во В. Шевчук, 2008. – 504 с.
8. Кудрявцев, Е. В. Техника реставрации картин / Е. В. Кудрявцева. – Москва : издательство В. Шевчук, 2002. – 250 с.
9. Лоханько Ф.П., Фролова Т.І. Художні матеріали. Техніка живопису. – К., 1960.
10. Никодеми Г. Б. Техника живописи. Инструменты, материалы, методы: практические советы. – М. : Эксмо, 2004. – 144 с.
11. Сланский Б. Техника живописи. Живописные материалы. – М. : Изд-во Академии художеств СССР, 1962. – 377 с.
12. Штаничева, Н. С., Живопись / В. И. Денисенко – Москва : Академический проект, 2009. – 271 с.

7. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТАМИ

Написання доповідей за темами

1. Техніка темперного живопису. Походження темперного живопису. Властивості Технологічні особливості темперних фарб.
2. Олійний живопис. Походження олійного живопису.
3. Властивості олійних фарб. Склад олійних фарб. Сполучна речовина фарб.
4. Корпусні та лесувальні олійні фарби. Стійкі та нестійкі суміші олійних фарб.
5. Технологія виготовлення олійних фарб. Тонкість подрібнення фарб. Процес висихання олійних фарб.
6. Кракелюри, пожухлість, осідання, потемніння творів олійного живопису.
7. Методи олійного живопису. Змішаний спосіб живопису. Фламандський метод олійного живопису. Італійська манера живопису.
8. Особливості та прийоми олійного живопису. Основні способи нанесення. Одношаровий живопис «алла-прима». Багатошаровий живопис.
9. Техніка енкаустики. Походження техніки енкаустики. Способи нанесення енкаустичних фарб. Технологія приготування фарб для техніки енкаустики.
10. Технологічні особливості фаюмських портретів.
11. Барвистий шар. Загальні відомості про фарби. Пігменти. Характеристики пігментів.

12. Органічні та мінеральні (неорганічні) пігменти.
13. Грунти для живопису. Поняття ґрунт. Призначення ґрунту.
14. Матеріали для ґрунту. Полотно. Дерево.
15. Клей тваринного і рослинного походження.
16. Грунти. Рецептатура ґрунтів і нанесення ґрунтових сумішей.
17. Колір ґрунту. Імприматура.
18. Захисний шар. Матеріали захисного шару.
19. Смоли. Тверді смоли. Смоли середньої твердості. М'які смоли.
20. Бальзами. Терпентини.
21. Лаки для живопису. Технологія покривання картини лаком.

8. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Матеріали, які з'єднують з пігментом (барвником) для отримання пластичних фарб, придатних для роботи в живописі, які забезпечують зчеплення фарбового шару з ґрунтом і можливість змішання фарб. Хімічний склад даної речовини визначає техніку живопису і швидкість висихання фарб.
  - а) сполучники
  - б) пластифікатори
  - в) консервуючі речовини
  - г) пігменти
2. Пом'якшуючі речовини – мед, гліцерин, касторова олія, які додаються в ґрунтові склади для підвищення еластичності ґрунтів – це ... .
  - а) пластифікатори
  - б) консервуючі речовини
  - в) сполучники
  - г) пігменти
3. Речовини, призначені захищати ґрунти від плісняви і загнивання, до складу яких входить клей – це ... .
  - а) пластифікатори
  - б) консервуючі речовини
  - в) пігменти
  - г) сполучники
4. Непрозора рідина, утворена при збовтуванні рослинної олії з водою, яка дуже швидко розпадається на свої складові частини. Поділяються на природні (яєчний жовток, сік різних рослин) і штучні.
  - а) пігмент
  - б) сполучник
  - в) пластифікатор
  - г) емульсія
5. Один із найдавніших способів живопису, в буквальному перекладі означає сполучну речовину, а не вид живописної техніки.
  - а) темпера
  - б) акрил
  - в) акварель

- г) олія
6. Сполучною речовиною темперних фарб служать
- а) гуміарабік, декстрин, трагант, плодовий клей
  - б) емульсія різного походження (природні і штучні)
  - в) синтетичний акриловий сополімер, поліакрилати і поліметакрилати
  - г) вишневий клей, рідше гуміарабік, інші камеді
7. Види темпер:
- а) яєчна, полівінілацетатна, гумміарабікова
  - б) яєчна, казеїново-олійна, полівінілацетатна, гумміарабікова
  - в) казеїново-олійна, полівінілацетатна, гумміарабікова
  - г) яєчна, казеїново-олійна, полівінілацетатна
8. Вид темпер, який містить в якості сполучної речовини яйце
- а) яєчна
  - б) казеїново-олійна
  - в) полівінілацетатна
  - г) гумміарабікова
9. Натуральна емульсія, яка при висиханні утворює міцні еластичні плівки, але процес висихання відбувається доволі повільно, оскільки олія даної емульсії відноситься до невисихаючих олій.
- а) яєчний жовток
  - б) лляна олія
  - в) вишневий клей
  - г) декстрин
10. Вид темпер, який у якості сполучника містить емульсію, яка складається з розчину казеїну і лляної олії. В якості пом'якшуючих речовин присутні алізаринава олія, гліцерин, а для попередження загнивання-антисептик.
- а) яєчна
  - б) казеїново-олійна
  - в) полівінілацетатна
  - г) гумміарабікова
11. В якості сполучника олійних фарб застосовується
- а) гуміарабік
  - б) емульсія різного походження (природні і штучні)
  - в) рослинна олія
  - г) вишневий клей
13. Розриви, порушення цілісності шару фарби, лаку або ґрунту, які мають різний характер і малюнок, і безпосередньо залежать від їхніх причин, бувають наскрізними, проходячи через всю товщину живописного шару, або можуть з'являтися лише в одному з шарів, покриваючи всю площину або окремі місця твору.
- а) лесування
  - б) пожухлість
  - в) кракелюри
  - г) осідання
14. Прозорі тонкі шари фарби в олійному живописі, нанесені на ґрунт або попередній цілковито висохлий шар з метою найбільшого виявлення або приглушення кольору і тону, що досягається тим, що нижчележача криюча фарба відбиває промені, які пройшли крізь верхній тонкий шар фарби, які змішуються з нанесеною зверху прозорою фарбою.
- а) пастозність
  - б) лесування

в) криючість

г) корпусність

15. Сукупність прийомів, способів використання живописних матеріалів, застосовуваних художніх засобів зображення, а також способів нанесення і закріплення фарбової речовини на поверхню ґрунту чи полотна – це ... .
16. Техніка воскового живопису, один із найдавніших видів живопису – це ... .
17. Метод ... живопису – на білий, гладко відшліфований клейовий ґрунт, виконаний на дереві, переносився рисунок, який виконувався попередньо в натуральну величину картини окремо на папері («картон»), (*безпосередньо писати на ґрунті уникали, щоб не порушити його білизни*), потім рисунок, обведений вугіллям, тушувався прозорою коричневою фарбою таким чином, щоб ґрунт просвічувався крізь неї.
18. Традиційне біле полотно тонувалося будь-якою лесувальною фарбою, пізніше з'явилися ґрунти з кольоровими пігментами. По нейтральному сірому ґрунті виконувався рисунок і обводився коричневою фарбою, потім прокладалися тіні та темні місця. Зображення покривалося лаком. Світлі місця прописували чистими білилами, виявляючи світло і тональну градацію. Після висихання роботу продовжували, виконуючи локальні кольори з природи з подальшим лесуванням – це ... манера живопису.
19. Кольорове тонування поверхні вже готового білого ґрунту, що увійшла в практику італійських художників з XVI століття – це ... .
20. У ранньому періоді художньої діяльності Леонардо да Вінчі писав... , перейшовши згодом до ... живопису.
21. Олійний живопис Леонардо да Вінчі виконував у манері ... майстрів і тому завжди писав на білому ґрунті, закінчений малюнок тушував коричневою прозорою фарбою, не залишаючи білий ґрунт у світлих місцях.
22. У ранньому періоді творчості Рафаель писав ... .
23. У техніці олійного живопису Рафаель наслідував ... манеру, використовуючи у великих картинах ґрунт нейтрального кольору; станкові твори малого розміру писав по ґрунтах різного тону, на яких підготовче моделювання форми здійснювалося коричневою прозорою фарбою, після чого виконувався живопис.
24. Джорджоне і Тиціан є творцями нової італійської манери, в якій вперше в живописі з'являється ... , тобто значна корпусність фарби.
25. Рубенс досконало володів фламандською та італійською манерами живопису. ... манеру живопису він успадкував від свого вчителя Отто Веніуса, зберігши її в усій недоторканності; ... манеру засвоїв під час перебування в Італії під впливом захоплення творами Тиціана, які вивчав і копіював.
26. Захоплюючись ... манерою живопису, Рубенс виконав у ній багато своїх творів по світлих і темно-сірих ґрунтах, деякі ескізи та незакінчені твори виконувалися по світло-сірому ґрунту, через який просвічується білий ґрунт. Для сірого ґрунту служили свинцеві білила , чорна фарба , червона охра і трохи умбри .
27. Рембрандт, будучи голландським художником, подібно іншим майстрам цієї школи живопису, на початку своєї кар'єри писав на ... ґрунті з опрацюванням малюнка і форм прозорою золотисто-коричневою фарбою.